

## **TEMIR YO'L TRANSPORT TIZIMIDA KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINING SHAKLLANISHI**

*Abdurahmonova Surayyo Eshqobilovna*

*Qarshi davlat texnika universiteti mustaqil tadqiqotchisi*

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada O'zbekistonda temir yo'l transporti sohasi uchun kadrlar tayyorlash tizimining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tarixiy jihatdan tahlil qilingan. Mustaqillikning dastlabki yillarida kasb-hunar ta'limi tizimida amalga oshirilgan islohotlar, hududlarda temir yo'l sohasi mutaxassislarini tayyorlash imkoniyatlarining kengayishi hamda Qarshi transport ta'lim muassasasining shakllanish jarayoni yoritilgan. Shuningdek, Toshkent davlat transport universitetining tashkil etilishi, professional ta'lim muassasalarining oliy ta'lim bilan integratsiyalashuvi, o'quv jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, trenajyorlar va virtual ta'lim vositalarining joriy etilishi tahlil qilingan. Temir yo'l transporti sohasida malakali va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda xalqaro hamkorlik, amaliy ta'lim, innovatsion pedagogik yondashuvlar hamda tarixiy tajribaning ahamiyati ochib berilgan.

**Kalit so'zlar:** temir yo'l transporti, kadrlar tayyorlash, professional ta'lim, transport ta'limi, Qarshi transport texnikumi, Toshkent davlat transport universiteti, kasb-hunar ta'limi, malakali mutaxassis, ta'lim islohotlari, innovatsion texnologiyalar, xalqaro hamkorlik.

**Аннотация.** В статье с исторической точки зрения анализируются этапы формирования и развития системы подготовки кадров для железнодорожного транспорта в Узбекистане. Освещаются реформы профессионального образования, осуществлённые в первые годы независимости, расширение возможностей подготовки специалистов железнодорожной отрасли в регионах, а также процесс становления транспортного образовательного учреждения в городе Карши.

Рассматриваются создание Ташкентского государственного транспортного университета, интеграция учреждений профессионального и высшего образования, внедрение современных информационно-коммуникационных технологий, тренажёров и средств виртуального обучения в образовательный процесс. Особое внимание уделяется значению международного сотрудничества, практико-ориентированного обучения, инновационных педагогических подходов и исторического опыта в подготовке квалифицированных и конкурентоспособных кадров для железнодорожной отрасли.

**Ключевые слова:** железнодорожный транспорт, подготовка кадров, профессиональное образование, транспортное образование, Каршинский транспортный техникум, Ташкентский государственный транспортный университет, профессиональная подготовка, квалифицированный специалист, реформы образования, инновационные технологии, международное сотрудничество.

**Abstract.** This article provides a historical analysis of the formation and development of the personnel training system for the railway transport sector in Uzbekistan. It examines the reforms implemented in vocational education during the early years of independence, the expansion of opportunities for training railway specialists in the regions, and the development of the transport educational institution in Karshi. The article also discusses the establishment of Tashkent State Transport University, the integration of vocational and higher education institutions, and the introduction of modern information and communication technologies, simulators, and virtual learning tools into the educational process. Particular attention is paid to the role of international cooperation, practice-oriented education, innovative pedagogical approaches, and historical experience in training qualified and competitive specialists for the railway transport sector.

**Keywords:** railway transport, personnel training, vocational education, transport education, Karshi Transport Technical School, Tashkent State Transport University, professional training, qualified specialists, educational reforms,

innovative technologies, international cooperation.

1990-yillarning boshlarida temir yo'1 transporti uchun kadrlar tayyorlash tizimi muhim o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Avval faoliyat yuritgan kasb-hunar maktablari va texnikumlar bosqichma-bosqich modernizatsiya qilinib, yangi tipdagi kollej tizimiga moslashtirildi[1]. Bu esa ta'lim sifatini oshirish, o'quv jarayonini zamonaviy talablarga muvofiqlashtirish imkonini berdi. Yangi tashkil etilgan ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi mustahkamlanib, laboratoriyalar, o'quv xonalari va talabalar turar joylari zamonaviy uskunalar bilan jihozlandi.

Shu bilan birga, mustaqillikning dastlabki bosqichida, ya'ni 1991-1995 yillarda, hududiy darajada temir yo'1 transporti uchun malakali kadrlar tayyorlash tizimi yetarli darajada rivojlanmagan edi. Mutaxassislar asosan Toshkentdagi temir yo'1 transporti texnikumida hamda ayrim yirik ta'lim muassasalarida tayyorlangan[2]. Natijada viloyatlarda malakali kadrlar taqchilligi kuzatildi. Ushbu muammoni bartaraf etish maqsadida ta'lim tizimini kengaytirish, yangi o'quv dasturlarini joriy etish va hududlarda kadrlar tayyorlash infratuzilmasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi.

Ushbu siyosat doirasida 1996-yilda Qarshi shahridagi kasb-hunar kollejida temir yo'1 transporti yo'nalishi bo'yicha mutaxassislar tayyorlash tizimi yo'lga qo'yildi. Mazkur yo'nalishning ochilishi hududiy darajada o'rta maxsus ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash imkoniyatlarini kengaytirib, temir yo'1 transporti tarmog'ini kadrlar bilan ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etdi[3]. Shu tariqa, ushbu ta'lim muassasasi qisqa vaqt ichida respublika miqyosida temir yo'1 sohasi uchun o'rta bo'g'in mutaxassislarini tayyorlovchi yetakchi markazlardan biriga aylandi.

1996-2000-yillar davomida O'zbekiston Respublikasida kadrlar tayyorlash tizimi tub islohotlar asosida qayta shakllantirildi. Ushbu davrda ta'lim sohasini modernizatsiya qilishga qaratilgan keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilib, kasb-hunar ta'limi muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlashga

alohida e'tibor qaratildi. Jumladan, zamonaviy o'quv-laboratoriya majmualari tashkil etilib, amaliy mashg'ulotlarni samarali tashkil etish imkonini beruvchi maxsus o'quv poligonlari barpo etildi[4]. Bu esa talabalar bilimini amaliy jihatdan mustahkamlash va ularning kasbiy tayyorgarligini oshirishga xizmat qildi.

Toshkent davlat transport universiteti O'zbekiston Respublikasida transport sohasi uchun yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash tizimini zamonaviy talablar asosida takomillashtirishga yo'naltirilgan tayanch oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalaridan biridir.

Universitetning shakllanishi transport ta'limi tizimida ilgari faoliyat yuritgan bir qator oliy ta'lim muassasalarining ilmiy-pedagogik va moddiy bazasini yagona tizim doirasida birlashtirish bilan bog'liq. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 4-maydagi PQ-4703-son "Transport sohasida kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori[5] asosida Toshkent temir yo'l muhandislari instituti, Toshkent avtomobil yo'llarini loyihalash, qurish va ekspluatatsiyasi instituti, Toshkent davlat texnika universitetining Aviakosmik texnologiyalar fakulteti negizida Toshkent davlat transport universitetini tashkil etish belgilandi.

Toshkent davlat transport universitetining tashkil etilishini transport ta'limining alohida tarmoqlar bo'yicha rivojlanishidan kompleks va integratsiyalashgan transport ta'limi modeliga o'tish jarayonining institutsional ifodasi sifatida baholash mumkin. Universitetning amaldagi faoliyatida temir yo'l transporti muhandisligi, avtomobil transporti va yo'llari, aviatsiya, qurilish, transport tizimlarini boshqarish, elektrotexnika va kompyuter muhandisligi, iqtisodiyot hamda boshqa yo'nalishlarning o'zaro integratsiyasining amaliy ko'rinishini tashkil etadi[6]. Universitetning tashkil etilishi haqidagi ma'lumotlar Milliy akkreditatsiya markazi ma'lumotlarida ham PQ-4703-son hujjat bilan bog'langan.

PQ-4703-son qarorda universitetning rivojlanishini faqat kadrlar tayyorlash bilan cheklamasdan, uning ilmiy salohiyatini oshirishga ham alohida e'tibor qaratilgan. 2020-2023-yillarga mo'ljallangan dasturda universitetning tashkiliy

tuzilmasini takomillashtirish, transport tizimini rivojlantirish ehtiyojlaridan kelib chiqib ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklarini qayta ko'rib chiqish, rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasidan foydalanish, xalqaro klassifikatorlarni hisobga olish, texnika yo'nalishlarini kengaytirish, magistratura mutaxassisliklarini rivojlantirish va ilmiy faoliyatni muayyan ixtisosliklar asosida tashkil etish nazarda tutilgan. Bu jihatlar universitetning transport sohasi ehtiyojlari bilan oliy ta'lim, ishlab chiqarish va ilmiy-tadqiqot faoliyatini o'zaro bog'lashga qaratilganini ko'rsatadi.

Qarshi transport ta'limi muassasasining shakllanish tarixi O'zbekistonda mustaqillik yillarida kasb-hunar ta'limi tizimining qayta tashkil etilishi bilan uzviy bog'liq. Mavjud rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, muassasa 1996-yilda 38-SHXTB tasarrufidagi Qarshi shahar I-kasb-hunar maktabi sifatida faoliyat yuritgan. Keyinchalik O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 14-avgustdagi 338-son qarori asosida mazkur ta'lim muassasasi negizida 2003-yildan Qarshi transport kolleji sifatida faoliyat yurita boshlagan[7]. Muassasaning faoliyati umumiy kasb-hunar ta'limidan transport sohasi uchun o'rta bo'g'in mutaxassislarini tayyorlashga ixtisoslashgan ta'lim tizimiga o'tdi.

Muassasaning keyingi taraqqiyoti O'zbekistonda professional ta'lim tizimini isloh qilish jarayonlari bilan bog'liq holda kechdi. 2019-yil 6-sentabrdagi PF-5812-son Prezident farmoni[8] asosida professional ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqish belgilandi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, 2020-2021-o'quv yilidan muassasa "Qarshi temir yo'l transporti kolleji" nomi bilan faoliyat yurita boshlagan[9]. Mazkur bosqich muassasaning temir yo'l transporti sohasi uchun mutaxassislar tayyorlashga yo'naltirilishida muhim o'zgarish bo'ldi.

2021-yil 31-avgustdagi PQ-5241-son Prezident qarori[10] bilan professional ta'lim muassasalarini oliy ta'lim tashkilotlari bilan integratsiyalash jarayoni yangi bosqichga ko'tarildi. Qaror asosida 2021-2022-o'quv yilidan Qarshi temir yo'l transporti kolleji Toshkent davlat transport universiteti huzuridagi Qarshi transport texnikumi sifatida faoliyatini davom ettirdi. Keyingi professional ta'lim islohotlari doirasida muassasaning nomi va tashkiliy maqomida yana o'zgarishlar amalga oshirilib, rasmiy hujjatlarda Qarshi transport va servis texnikumi nomi ham qayd

etilgan[11].

2021-2024-yillar davomida O'zbekiston Respublikasida kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish jarayoni yangi bosqichga ko'tarilib, ta'lim jarayoniga zamonaviy texnologiyalar va innovatsion pedagogik yondashuvlar keng joriy etildi. Oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida stimulyatorlar va trenajyorlarning o'rnatilishi, virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR) texnologiyalarining qo'llanilishi o'quv jarayonining interaktivligini sezilarli darajada oshirdi[12]. Bu esa nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlarini kengaytirib, talabalar tayyorgarligining sifat ko'rsatkichlarini yaxshilashga xizmat qildi.

Mustaqillik yillarida xalqaro hamkorlik aloqalari ham sezilarli darajada kengaydi. Ta'lim muassasalari va xorijiy tashkilotlar o'rtasida hamkorlik dasturlari yo'lga qo'yilib, chet ellik mutaxassislar bilan tajriba almashish tizimi rivojlantirildi. Bu jarayon milliy ta'lim tizimini jahon standartlariga moslashtirish, ilg'or xorijiy tajribalarni o'zlashtirish va o'quv dasturlarini zamonaviy talablar asosida boyitishda alohida ahamiyat kasb etdi. Chet ellik ekspertlar ishtirokida tashkil etilgan seminarlar, treninglar va qo'shma ilmiy-amaliy loyihalar ta'lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qildi[13]. Talabalar va professor-o'qituvchilar uchun yo'lga qo'yilgan xalqaro akademik almashinuv dasturlari esa ularning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, global mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshirishda va ilmiy salohiyatini mustahkamlashda muhim omil bo'ldi[14].

Mustaqillik yillarida amalga oshirilgan islohotlar kadrlar tayyorlash tizimini zamonaviy talablar darajasiga olib chiqib, mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashda mustahkam asos yaratdi. Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi temir yo'l transporti sohasida kadrlar tayyorlash va malaka oshirish tizimi ancha rivojlangan.

O'quv markazlari zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlanib, o'quv dasturlari xalqaro standartlarga muvofiq holda tuzilgan. Amaliy ko'nikmalarni oshirish uchun zarur barcha sharoitlar yaratilgan va virtual o'quv muhiti tashkil

etilgan[15]. Talabalar uchun ta'lim olish jarayonini yanada samarali va qulay qilmoqda.

Kelgusida temir yo'l transporti sohasida kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Yangi avlod ta'lim texnologiyalarini joriy etish, o'quv dasturlarini takomillashtirish hamda xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali kadrlar tayyorlash sifatini oshirish rejalashtirilmoqda. Ta'lim tizimining raqamli transformatsiyasini chuqurlashtirish va innovatsion pedagogik yondashuvlarni keng tatbiq etish muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi[16].

Amalga oshirilgan islohotlar, o'rganilayotgan sjhani tubdan isloh qilish va yanada rivojlantirishga, temir yo'l transporti xodimlarining professional ko'nikmalarini oshirishga, respublikaning iqtisodiy salohiyatini mustahkamlashga xizmat qiladi. Yuz berayotgan o'zgarishlar mamlakatning xalqaro miqyosdagi raqobatbardoshligini oshirishda asosiy rol o'ynaydi va soha vakillariga jahon bozorida raqobat qila olish imkoniyatini beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, temir yo'l transporti sohasida kadrlar tayyorlash va malaka oshirish tizimining muntazam rivojlanishi, soha uchun zarur bo'lgan professional va malakali mutaxassislarni tayyorlash, faoliyatda bo'lgan kadrlarning kasbiy ko'nikmalarini oshirish va yangi avlodning zamonaviy salohiyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Kelajakda bu sohada malakali kadrlar tayyorlash va mavjud xodimlarning malakasini oshirishda jahon standartlari darajasida ish olib borish, o'qitish metodlari va metodikasini modernizatsiya qilish, ta'lim tizimini eng yuqori standartlar asosida takomillashtirish rejalashtirilgan.

Temir yo'l sohasida kadrlar tayyorlashda sohada faoliyat olib bordan malakali kadrlarning hayot yo'li namuna bo'ladi. Tarixiy jihatlariga nazar tashlaganda, bu sohada ishlab chiqarish jarayonida mahalliy yoshlarni amaliy tajriba orqali tayyorlash usullari muhim. Qashqadaryo, Surxondaryo viloyatlarida mavjud bo'lgan temir yo'l korxonalarining, jamoalarining tajribalaini ommalashtirish, uning tarixini yozis, istiqbolli dasturlarini ishlab chiqish katta

ahamiyatga ega. Tarixiy tajribalar hozirgi kunda temir yo'l sohasida kadrlar tayyorlashning zamonaviy yondashuvlari bilan bir qatorda, sohaning o'ziga xos xususiyatlarini ham yoritib beradi.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Ravshanov M.N. Yo'l transport majmuasi resurs salohiyati boshqaruvi samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish. iqt. fan falsafa doktori (PhD) diss. avterf. –T.: 2024.

2. Zohidov A.A. Markaziy Osiyo transport tizimini samarali boshqarish mexanizmini takomillashtirish. Iqt. fan falsafa doktori (PhD) diss. –T.: 2018. – B. 88.

3. Ravshanov M.N. Yo'l transport majmuasi resurs salohiyati boshqaruvi samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish. iqt. fan falsafa doktori (PhD) diss. avterf. –T.: 2024. – B. 72.

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. – Toshkent, 1997. – B. 22–27.

5. Transport sohasida kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 04.05.2020 yildagi PQ-4703-son. <https://test.lex.uz/ru/docs/-4805174>

6. O'zMA, M.92-fond, 1-ro'yxat, 345-yig'ma jild, 294-varaq.

7. Akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarning moddiy-texnika bazasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori. <https://nrm.uz/contentf.doc>.

8. Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 06.09.2019 y. PF-5812-son. <https://lex.uz/docs/4500926>

9. Saydatov O. O'zbekiston Respublikasida o'rta-maxsus ma'lumotli temir yo'l hodimlarini tayyorlash tizimining miqdoriy-tarixiy tahlili // Yangi Renessansda ilm-fan taraqqiyoti. – 2026. – Vol. 1, №6.

10. Oliy, o'rta maxsus va kasbiy ta'lim tashkilotlari o'rtasida ta'lim jarayoni hamda tarmoq tashkilotlari bilan ishlab chiqarish amaliyoti uzviyligini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 31.08.2021-yildagi PQ-5241-son. <https://lex.uz/docs/5610994>

11. O'z MA, M-92-fond, 1-ro'yxat, 20-ish, 43-varaq.

12. Xaydarov A.F. Ta'lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari. Ta'limda istiqbolli izlanishlar - xalqaro ilmiy-metodik jurnal № 7/2026 ISSN: 3060-527X. [fanistiqbollari.uz](http://fanistiqbollari.uz). 2026-yil 7-son, 1qism -B. 95-99.

13. Abduqodirov A.A. Ta'lim va tarbiyada «Case-study» texnologiyalari. Monografiya. –Toshkent: Fan va texnologiya. 2017. – 198 b.

14. Abduqodirov A.A. Pardayev A.X. Masofali o'qitish nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2009. – 121 b.

15. Gulmatov U. O'zbekiston temir yo'l transporti kecha va bugun: muammo va echimlar. Jamiyat va innovatsiyalar. 2023.

16. Путь обновляющий край. Правда Востока. 11.09.2007. №177.